

תוכן עניינים

הקדמה לספר (מהדורה ראשונה) מאת כב' השופט ניצן	
סילמן - שופט בית-המשפט המחוזי חיפה	1
פתח דבר	3
חלק ראשון: הוראות כלליות	5
שער א': תזכיר הצעת חוק הירושה - תיקונים לחוק הירושה	
התשכ"ה-1965 ודברי הסבר	5
פרק א': תזכיר הצעת החוק	5
פרק ב': דברי הסבר	31
שער ב': סעיפים 1 עד 5 של חוק הירושה	67
פרק א': הירושה - סעיף 1 לחוק	67
פרק ב': היורשים - סעיף 2 לחוק	73
פרק ג': כשרות אדם לרשת: בני-אדם - סעיף 3 לחוק	77
1. כל מי שהיה בחיים במוות המוריש כשר לרשת אותו - סעיף 3(א)	
לחוק	77
2. מי שנולד תוך 300 יום לאחר מות המוריש - סעיף 3(ב) לחוק	77
3. אין נפקא מינה אם בשעת לידתו היו הוריו נשואים זה לזה, ואם לא	
- סעיף 3(ג) לחוק	80
פרק ד': כשרות לרשת - תאגידים - סעיף 4 לחוק	81
פרק ה': פסלות לרשת - סעיף 5 לחוק הירושה	83
שער ג': הסתלקות היורש מזכותו בעזבון - סעיף 6 לחוק	
הירושה	91
פרק א': הדין	91
פרק ב': כללי	95
פרק ג': צורתה של ההסתלקות	97
1. מבוא	97
2. נוסח תצהיר ההסתלקות	111
3. דוגמאות מהפסיקה	112
4. האם ניתן לוותר על דרישת הכתב הקבועה בסעיף 6(א) לחוק הירושה	
בנסיבות מסויימות?	113
פרק ד': הסתלקות מזכות בעזבון אפשרית עד לחלוקת העזבון	117
פרק ה': מועד השתכללות ההסתלקות	119
פרק ו': הסתלקות מחלקו בעזבון, כולו או מקצתו או ממנה	121
1. כללי	121

2. עצם ההסתלקות והויתור על זכות הירושה אינה מעידה על ויתורו של אותו אדם על כל חוב אחר שיש למנוח כלפי אותו יורש שויתר על חלקו.....	122
3. הלכה למעשה.....	124
פרק ז': מי שהסתלק מחלקו בעזבון, רואים אותו במידה שהסתלק כאילו לא היה יורש מלכתחילה.....	127
פרק ח': לטובת מי ניתן להסתלק.....	131
1. כללי.....	131
2. הסתלקות לטובת נכד.....	131
3. הסתלקות לטובת בן דוד.....	132
4. הסתלקות לטובת עזבון.....	133
5. האם הסתלקות יורשים מחלקם בעזבון לטובת אחי אימם - המורשה "תופסת" כאשר מצויים יורשים נוספים מבני דרגה ראשונה (כגון נכדים)?.....	133
6. האם יורש יכול להסתלק מחלקו של יורש אחר בירושה או שהמדובר בפעולה אישית בלבד?.....	134
7. יורש שהסתלק סתם.....	136
8. האם מי שהסתלק לטובתו יכול להסתלק לטובת אחר?.....	140
פרק ט': הסתלקות של קטין ושל מי שהוכרז פסול דין טעונה אישור בית-המשפט.....	141
1. פעולות טעונות אישור בית-המשפט - סעיף 7 לחוק הכשרות המשפטית.....	141
1.1 כללי.....	141
1.2 סעיף 7 לחוק הכשרות למול סעיף 20 לחוק הנ"ל.....	141
2. פעולות טעונות אישור בית-המשפט - סעיף 20 לחוק הכשרות המשפטית.....	142
2.1 כללי.....	142
2.2 פעולה משפטית בין הקטין לבין הוריו או קרובי הוריו, זולת קבלת מתנות הניתנות לקטין - סעיף 20(5) לחוק הכשרות המשפטית.....	144
2.2.1 כללי.....	144
2.2.2 הגנת צד שלישי - סעיף 21 לחוק.....	145
3. הסתלקות מירושה על-ידי אפוטרופוס.....	145
3.1 כללי.....	145
3.1 הסתלקות בעל (חסוי) באמצעות אביו לטובת הורי אשתו המנוחה.....	146
פרק י': מה דינה של הסתלקות על-תנאי.....	149
פרק י"א: הסתלקות בתמורה.....	151
1. כללי.....	151

2.	הלכות בתי-המשפט.....	155
2.1	עניין דבורה מוניץ נ' סמי דקלו.....	155
2.2	עניין יגאל סיטין נ' מיכל סיטין ואח'.....	164
פרק י"ב: האם אדם יכול לחזור בו מהסתלקותו	175	
פרק י"ג: פגם ברצון היורש שהסתלק מהעזבון	177	
1.	כללי.....	177
2.	חוזה למראית עין - סעיף 13 לחוק החוזים.....	177
2.1	כללי.....	177
2.2	מהו חוזה למראית עין?.....	178
3.	נטל ההוכחה.....	180
3.1	רמת ההוכחה.....	180
3.2	טענה בעל-פה נגד מסמך בכתב.....	181
4.	נפקות חוזה למראית עין.....	182
4.1	ביחסים בין הצדדים להסכם.....	182
4.2	חוזה למראית עין וצד שלישי.....	183
5.	טעות - סעיף 14 לחוק החוזים.....	184
6.	הטעיה - סעיף 15 לחוק החוזים.....	193
7.	כפיה - סעיף 17 לחוק החוזים.....	197
8.	עושק - סעיף 18 לחוק החוזים.....	199
9.	דרך הביטול - סעיף 20 לחוק החוזים.....	201
10.	כשרות המנוח/ה לחתום על תצהיר הסתלקות - סעיף 2 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות.....	202
11.	דוגמאות מהפסיקה.....	203
פרק י"ד: תיקון וביטול של צו ירושה ושל צו קיום - סעיף 72 לחוק הירושה	211	
1.	הדין.....	211
2.	כללי.....	212
3.	האם זכותו של יורש להסתלק מחלקו בעזבון, כל עוד לא חולק העזבון, עומדת לו גם לאחר שבית-המשפט נתן צו ירושה ובדגש לחלוק הזמן והיעדרן של עובדות חדשות ממשיות?.....	215
4.	דוגמאות מהפסיקה.....	221
5.	סיכום.....	226
פרק ט"ו: האם ניתן להחיל את עיקרון תום-הלב על דיני ההסתלקות	229	
פרק ט"ז: תצהיר הסתלקות ודיני המתנה	237	
פרק י"ז: תצהיר הסתלקות וחוק עשיית עושר ולא במשפט	239	
פרק י"ח: הסתלקות פושט רגל/חדל פירעון ותוקפה	241	
1.	ביטול הענקות - סעיף 96 לפקודת פשיטת הרגל.....	241

2.	ביטול פעולה הגורעת נכסים מקופת הנשיה - סעיף 220 לחוק חדלות פירעון	246
פרק י"ט:	עיקול ותצהיר הסתלקות	249
פרק כ':	הסתלקות וחוק מיסוי מקרקעין	253
פרק כ"א:	אפשרות החזרה מתצהיר ההסתלקות	255
פרק כ"ב:	האם יש ליתן תוקף להסתלקות שכל מטרתה להכשיל את רצונו של המצווה	257
פרק כ"ג:	עניינים שונים	275
1.	האם ביטול צו הירושה על-ידי בית-הדין השרעי מבטל את הודעת ההסתלקות?	275
2.	האיזון בין שיקול צדק "כלליים", המבקשים להרתיע צדדים מכריתת חוזים בלתי-חוקיים, לבין שיקול צדק "פרטניים" בין הצדדים הקונקרטיים לחוזה, שנטלו חלק "בתרגיל ההסתלקות" (לרבות המערער), מטה את הכף לתוצאה בדבר חיוב המשיב 1 בהשבה	280
3.	הסתלקות ופקודת הירושה המנדטורית	283
4.	אדם הוכר כזכאי לדירה ציבורית וטרם הקצאתה קיבל סיוע בשכר דירה. בתוך כך, הפך ליורש אולם ויתר על חלקו בירושה לטובת יורשת אחרת - בנסיבות אלה, האם הוא נכנס לגדר ההגדרה "חסר דירה" המהווה תנאי להכרה בזכאות לדיור ציבורי ולקבלת סיוע בשכר דירה?	286
5.	עניין דשת - רע"א 5103/95	293
6.	האם ניתן להכיר בהסתלקויות ו/או בויתור הנתבעים 1-4 מעזבון המנוח בהתאם להוראות חוק הירושה?	311
7.	הסתלקות מעזבון	312
8.	תצהיר ההסתלקות	313
9.	שאלת תוקפה של ההסתלקות	313
10.	האם בקשה לצו ירושה מתיישנת?	313
11.	פקודת הירושה	314
שער ד':	עסקאות אחרות בזכות היורש - סעיף 7 לחוק הירושה	327
פרק א':	הדין	327
פרק ב':	הלכה למעשה	329
שער ה':	יורש פסול ויורש שהסתלק - סעיף 15 לחוק הירושה	333
פרק א':	הדין	333
פרק ב':	הלכה למעשה	335
שער ו':	עסקאות בירושה עתידה - סעיף 8 לחוק	337
פרק א':	הדין	337

פרק ב': כללי.....	339
פרק ג': מה בין עסקאות בירושה לבין עסקאות בנכסי עזבון.....	343
פרק ד': חריגים לאיסור שבסעיף 8 לחוק הירושה.....	347
1. מתנה מחמת מיתה.....	347
2. בן ממשיך והסדרי זכויות במושבים.....	351
3. חוק הנאמנות.....	353
4. תשלומים לפי חוזה ביטוח.....	354
5. שותפות בחשבון בנק.....	354
שער ז': צוואות הודיות - סעיף 8א לחוק.....	357
פרק א': הדין.....	357
פרק ב': תיקון מס' 12 לחוק הירושה - מבוא.....	361
פרק ג': כללי.....	365
פרק ד': המועד להעלאת הטענה כי הצוואה אינה צוואה הודית.....	369
1. כללי.....	369
2. אין הכותרת של הצוואה היא הקובעת אלא תוכנה.....	369
פרק ה': המצב המשפטי ששרר לפני תיקון 12 לחוק הירושה.....	371
1. כללי.....	371
2. התייחסות לאינטרס ההסתמכות בעריכת צוואות הודיות, לפני תיקון חוק הירושה.....	372
3. "הנני קובעת במפורש כי אני רשאית בכל עת שארצה, לבטל ו/או לשנות את צוואתי זו, להוסיף או לגרוע ממנה כרצוני. כל שינוי כזה יהיה מחייב במידה וייעשה בכתב ובנוכחות עדים כנדרש על-פי דין".....	375
4. באשר למבחן ההסתמכות, הדבר נלמד מתוך הצוואה עצמה; האם ניתן לקיים צוואת 2009 בהיותה נוגדת את הוראת הצוואה ההודית משנת 1997?.....	376
5. כאשר קיימת הוראה מפורשת הודית המעניקה לכל אחד מהמנוחים את האפשרות לשנות את הצוואה - האם במקרה שכזה ניתן להעלות טענת הסתמכות?.....	379
6. מה דינו של סעיף בצוואה משותפת לפיו שינויה של הצוואה האמורה ייעשה רק על-ידי שני הצדדים?.....	381
7. האם קיומה של צוואה הודית משותפת, עליה חתמה המנוחה יחד עם הנתבע שולל את תוקפה של צוואה מאוחרת, אשר הוראותיה מנוגדות להוראות הצוואה ההודית?.....	383
8. בית-המשפט לא סבר שהשינוי בצוואת המנוח פגע במנוחה וכי היה מנוגד לאינטרס ההסתמכות שלה.....	385
9. במקרה הנדון, לא הובאה כל ראיה שהמנוח חשב על הגבלת כוחה של התובעת לשנות או לבטל את הוראות הצוואה המשותפת, ובהיעדר הוראה המגבילה בנדון את זכותה של התובעת לשנות את צוואתה.....	386

10. האם ניתן ללמוד מעצם עריכת צוואות הדדיות, הגבלה משתמעת במובן סעיף 53 לחוק הירושה, מכוח עקרון ההסתמכות?	386
11. האם יש להורות על ביטול צו קיום צוואת המנוחה מיום 28.06.90 וליתן צו לקיום צוואתה המאוחרת מיום 23.08.95?	387
פרק ו': המצב המשפטי לאחר תיקון 12 לחוק הירושה	389
1. כללי	389
2. "בן הזוג" - סעיף 8א(א) לחוק הירושה	391
2.1 "בן זוג" - ידועים בציבור וזוגות חד-מיניים	391
2.2 האפשרות לערוך צוואה הדדית בין כאלו שאינם בני זוג	391
2.3 "מתוך הסתמכות של בן הזוג האחד על צוואת בן הזוג האחר" - סעיף 8א(א) לחוק הירושה	395
2.4 "בין בשני מסמכים שנערכו באותה עת ובין במסמך אחד" - סעיף 8א(א) לחוק	396
3. האם הוראת סעיף 8א לחוק הירושה חלה על צוואות שנערכו טרם כניסת תיקון מס' 12 לתוקף	397
4. כיצד יש לפרש את צוואותיהם של בני הזוג המנוחים?	400
5. לא ניתן לערוך צוואות הדדיות על-ידי מי שאינו בן זוג	401
6. נוכח הוראת החוק האמורה, לפיה צוואות הדדיות הן צוואות שערכו בני זוג "מתוך הסתמכות של בן הזוג האחד על צוואת בן הזוג האחר", ברי, כי יסוד ההסתמכות הוא האדן העיקרי עליו נסמכת צוואה מעין זו	401
פרק ז': הדרכים לביטול צוואה הדדית	419
1. כללי	419
2. "בחיייהם של שני בני הזוג" - סעיף 8א(ב)(1) לחוק הירושה	419
3. "ימסור הודעה בכתב על ביטול הצוואה למצווה השני" - סעיף 8א(ב)(1) לחוק	421
3.1 כללי	421
3.2 עיקרון הכבילה	421
3.3 סעיף 36 לחוק הירושה ("ביטול על-ידי המצווה") למול סעיף 8א(ב) לחוק הירושה	422
3.4 נוכחות של האישה בדירה בעת שהאיש עורך צוואה בעדים - האם ניתן לראות בנסיבות אלו משום ביטול הצוואה ההדדית שנערכה קודם לכן על-ידי האיש והאישה?	426
4. מותה של הזוכה במשק על-פי הצוואה ההדדית, הינו אירוע שהמנוחים לא צפו בצוואתם ההדדית - פרשנות הצוואה והתמודדות עם ההסדר הקבוע בסעיף 8א(ב)(2) לחוק הירושה	432
5. לאחר מות אחד מבני הזוג - כל עוד לא חולק העזבון - סעיף 8א(ב)(2) לחוק	435
5.1 כללי	435

5.2 האם יש לראות בנתבעת כמי שהסתלקה מחלקה בעזבון המנוח, חרף העובדה כי אין בפנינו צוואה חדשה שעשתה הנתבעת לאחר חתימתה על הצוואה ההדדית?.....	435
5.3 לאחר מות אחד מבני הזוג - לאחר חלוקת העזבון - סעיף 8א(ב)(2)(ב) לחוק.....	437
6. "אם אין בצוואות ההדדיות הוראה אחרת" - סעיף 8א(ג) רישא לחוק.....	440
7. "הוראה השוללת חלוטין את הזכות לבטל... - בטלה" - סעיף 8א(ג) סיפא לחוק.....	440
8. האם ליורשים אינטרס הסתמכות ראוי להגנה בעוד המוריש בחיים.....	440
פרק ח': השפעה בלתי-הוגנת וצוואה הדדית.....	443
1. כללי.....	443
2. השפעה בלתי-הוגנת בין בני זוג.....	444
פרק ט': צוואה לטובת מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה וצוואה הדדית.....	447
1. כללי.....	447
2. צוואה המזכה את "מי שערך אותה".....	449
3. "עד לעשייתה".....	449
4. "לקח באופן אחר חלק בעריכתה".....	449
5. היחס שבין הוראת סעיף 8א לסעיף 35 לחוק הירושה.....	451
6. על-פי הדין, הוראת סעיף 35 לחוק חלה הן על צוואות רגילות והן על צוואות הדדיות. לעניין שני סוגי הצוואות הפרשנות של סעיף 35 לחוק - זהה.....	452
פרק י': יורש במקום יורש - יורש אחר יורש - צוואות הדדיות.....	455
1. יורש במקום יורש - סעיף 41 לחוק הירושה.....	455
2. יורש אחר יורש - סעיף 42 לחוק הירושה.....	456
3. ההבדלים בין "יורש במקום יורש" ל"יורש אחר יורש".....	460
4. ההלכה הפסוקה.....	460
פרק י"א: נפקותו של סעיף 49 לחוק הירושה ("יורש שמת לפני המוריש") כשעסקינן בצוואות הדדיות.....	465
1. יורש שמת לפני המוריש - סעיף 49 לחוק הירושה.....	465
2. כלום יש נפקות לסעיף 49 לחוק הירושה, כשעסקינן בצוואות הדדיות שלא נקבע בהן הסדר של יורש חליף?.....	467
פרק י"ב: תניית סילוקין בצוואה הדדית.....	471
פרק י"ג: חוק המתנה וצוואה הדדית.....	473
1. כללי.....	473
2. דרישת הכתב.....	474

3.	האם יש מקום להחיל את אינטרס ההסתמכות על צוואות שכאלה ובכך למנוע את מתן המתנה אשר ניתנה על-ידי המנוחה	477
4.	האם יכלה המנוחה להעביר את כל זכויותיה בדירה לנתבע לאור עריכת הצוואה ההדדית אשר נעשתה קודם לתיקון בחוק הירושה?	478
5.	האם לנוכח הצוואה ההדדית (לרבות התנאי של יורש אחר יורש) שעשתה המנוחה עם בעלה המנוח, המתנה מושא התביעה שנתנה המנוחה לנתבע תקפה, אם לאו?	480
6.	גמירות הדעת בהענקת מתנה	480
שער ח': שניים שמתו כאחד - סעיף 9 לחוק		481
פרק א': הדין		481
פרק ב': כללי		483
חלק שני: ירושה על-פי דין		487
שער א': יורשים מבני המשפחה - סעיף 10 לחוק		487
פרק א': מבוא		487
פרק ב': מהי "שקידה סבירה" לאיתור יורשים פוטנציאליים		491
פרק ג': סדר הירושה על-פי סעיף 10 לחוק		495
שער ב': זכות הירושה של בן זוג - סעיף 11 לחוק		501
פרק א': הדין		501
פרק ב': כללי		503
שער ג': סדר העדיפות בין קרובי המוריש - סעיף 12 לחוק		509
פרק א': הדין		509
פרק ב': כללי		511
שער ד': החלקים בעזבון - סעיף 13 לחוק		513
פרק א': הדין		513
פרק ב': כללי		515
שער ה': חליפיו של יורש - סעיף 14 לחוק		517
פרק א': הדין		517
פרק ב': כללי		519
שער ו': יורש פסול ויורש שהסתלק - סעיף 15 לחוק		521
פרק א': הדין		521
פרק ב': כללי		523
שער ז': ירושה מכוח אימוץ - סעיף 16 לחוק		525
פרק א': הדין		525
פרק ב': כללי		527
שער ח': זכות הירושה של המדינה - סעיף 17 לחוק		529

פרק א': הדין	529
פרק ב': כללי	531
חלק שלישי: ירושה על-פי צוואה	535
שער א': צורת הצוואה	535
פרק א': החשיבות בעריכת צוואה	535
פרק ב': מהי צוואה	537
פרק ג': מצווה לקיים דברי המת	539
פרק ד': עיקרון תום-הלב	541
1. כללי	541
2. עיקרון "תום-הלב" ו"זעקת ההגינות"	543
3. דיני צוואות	544
פרק ה': חובות עורך-הדין, מנסח הצוואה	547
1. עורך-הדין כמנסח הצוואה	547
2. עריכת צוואה על-ידי עורך-דין ללקוח ולבן/בת זוגו	547
3. מהי החובה המוטלת על עורך-הדין, במישור האתי, כמנסח צוואה?	548
4. חובות עורך-הדין, מנסח הצוואה, לאחר מות לקוחו, החתום על הצוואה	548
4.1 חובות אתיות	548
4.2 חובות בקשר לצוואה עצמה	549
פרק ו': צורות הצוואה - סעיף 18 לחוק	551
פרק ז': צוואה בכתב יד - סעיף 19 לחוק	555
1. הדין	555
2. כללי	555
3. זיוף צוואה	561
4. היעדר גמירות דעת בצוואה	566
פרק ח': צוואה בעדים - סעיף 20 לחוק	569
1. כללי	569
2. העדת עדי הצוואה	575
3. אמיתות הצוואה- האם זויפה?	576
4. השפעה בלתי-הוגנת ומעורבות בהכנת הצוואה	577
5. הלכה למעשה	578
פרק ט': הפקדת צוואה בכתב יד או בעדים - סעיף 21 לחוק	589
פרק י': צוואה בפני רשות - סעיף 22 לחוק	591
1. כללי	591
2. דין נוטריון כדין שופט	595
2.1 כללי	595

2.2 "מאושפז בבית-חולים", "מרותק למיטתו" - תקנה 4(ה) לתקנות הנוטריונים.....	599
2.3 האם יש תוקף לצוואה תלויה באופן שבו הנוטריון תפס את עצמו במעמד אישור הצוואה ואם לאו?.....	600
2.4 מה דינה של צוואה בפני רשות שעשתה מנוחה בפני נוטריון, אשר היה אחי בעלה המנוח?.....	601
3. טיבה של צוואה.....	604
פרק י"א: צוואה בעל-פה - צוואת שכיב מרע - סעיף 23 לחוק.....	605
1. כללי.....	605
2. האם המנוח היה כשיר לערוך צוואה והאם היה בדברים שאמר משום גמירות דעת לצוות?.....	611
3. רישום, חתימה והפקדה כאמור ייעשו ככל האפשר בסמוך לאחר שניתן לעשותם.....	612
3.1 מקרים שאינם עומדים בדרישות סעיף 23 לחוק הירושה.....	612
3.2 מקרים שעומדים בדרישות סעיף 23 לחוק הירושה.....	613
4. האם המנוח היה שכיב מרע?.....	613
5. רישום מדויק.....	617
6. דברי המנוח בבית-החולים כי יעשה צוואה בכתב לאחר שישתחרר.....	619
7. במקרה הנדון, מלוא התנאים הקבועים בסעיף 23 לחוק הירושה - לא התקיימו.....	620
8. אין לראות בדברי המנוחה ואשר נאמרו בפני שלושת העדים ואף לא אלו שנטענו על-ידי התובע ואשתו כי נאמרו על-ידי המנוחה יומיים קודם לכן, משום צוואה בעל-פה העונה על דרישת התנאי הראשון על שני מצביו האפשריים.....	623
9. צוואה בעל-פה בטלה כעבור חודש ימים - סעיף 23(ג) לחוק.....	624
10. כאשר אחת העדות מתכחשת לעצם קיומה של הצוואה ואינה רואה בעצמה עדה לצוואה ואילו העדה השניה, הינה אשתו של המבקש - עולים ספקות ממשיים.....	625
11. צוואת שכיב מרע.....	625
12. צוואת "שכיב מרע".....	626
פרק י"ב: פסלות עדים - סעיף 24 לחוק.....	627
פרק י"ג: קיום צוואה על-אף פגם או חסר בצורתה - סעיף 25 לחוק הירושה.....	629
1. כללי.....	629
2. סעיף 25 לחוק הירושה לא נועד ליצור דרך חדשה של עריכת צוואה, אלא מאפשר קיום צוואה על-אף פגם או חסר בצורתה.....	633
3. צוואה בעדים - דוגמאות.....	635
3.1 היעדר תאריך, היעדר הצהרת המנוח בפני העדים.....	635

3.2 אי-ציון הקראת הצוואה למצווה.....	635
3.3 הצוואה לא הוקראה למנוח וגם לא תורגמה למנוח כלשונה.....	635
3.4 בית-המשפט הגיע למסקנה, כי שני העדים לצוואה לא היו מודעים לתוכן הצוואה, וכי השניים לא ווידאו עם המנוחה שתוכן הצוואה אכן משקף את גמירות דעתה ואת רצונה. פגמים אלה אינם פגמים צורניים שניתן להתגבר עליהם באמצעות סעיף 25(א) לחוק הירושה.....	636
3.5 הצוואה הובאה בפני שני עדים, חרף חסרונה של חתימה אחת - הפגם של חוסר בחתימת עד, ניתן לתיקון.....	641
3.6 פרשנות לפיה יש להבדיל בין פגם לפגם מבחינת חומרת פגירתו הרעה תוך בחינת חומרתה, בהתייחס לסוג הצוואה בה נפל אותו פגם - בכל הנוגע למידת השכנוע הנדרשת בסעיף 25 לחוק הירושה והפעלת שיקול-הדעת של בית-המשפט בהפעלתו - הינה פרשנות ראויה ומתונה יותר, המתאימה עצמה לנסיבות המיוחדות של המקרה הנדון.....	643
3.7 אין כל פגם בכך שהמנוחה חתמה אחרי חתימת העדים.....	647
3.8 בהיעדר שני עדים או בהיעדר של אחד מהשניים, לא ניתן לקיים את הצוואה.....	649
3.9 בצוואה אין אישור של העדים, בחתימת ידם על פני הצוואה, שהמצווה הצהיר בפניהם שזו צוואתו.....	651
3.10 בצוואה בעדים נוכחותם של שני עדים שבפניהם אמור המצווה להביא את צוואתו היא בגדר "מרכיב יסודי".....	655
4. צוואה בכתב יד - דוגמאות.....	656
5. צוואה בעל-פה - דוגמאות.....	659
6. צוואה בפני נוטריון - דוגמאות.....	660
6.1 אין חולק כי האם לא קראה בפני הנוטריון את הצוואה בהיעדר יכולת לקרוא בשפה העברית. אין גם כל חולק, כי כל יתר הדרישות על-פי החוק לרבות ההקראה על-ידי הנוטריון בשפה העברית, אותה היא כן הבינה - הרי שברור על פניו כי הקראה זו (של המנוחה בפני הנוטריון) לא התקיימה בפועל - ספק רב, אם המדובר בכלל בפגם, ולכל היותר פגם זה ניתן לריפוי, באמצעות סעיף 25 לחוק הירושה.....	660
6.2 משנקבע, כי הצוואה לא הוגשה לרשות על-ידי המצווה עצמו, אין תחולה לסעיף 25(ב)(3) לחוק הירושה המאפשר לבית-המשפט לתקן פגם בצוואה.....	670
6.3 האישור הנוטריוני נעשה רק כחצי שנה לאחר שהצוואה נערכה ולאחר פטירת המנוחה.....	677
6.4 חוסר התאמה בין תאריך הצוואה לתאריך האישור.....	686

7. הצוואה הנוטריונית והסכם המתנה היו מעשי ידיו ורצונו של המבקש ולא של המנוחה.....	688
8. מעמדו של הסכם העקרונות.....	688
שער ב': תוקף הצוואה 691.....	691
פרק א': כשרות לצוות - סעיף 26 לחוק הירושה 691.....	691
1. כללי.....	691
2. קטין.....	695
3. פסול-דין.....	695
4. צוואה שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה.....	696
4.1 כללי.....	696
4.2 למרות מצבו הבריאותי הירוד של המנוח, בהיעדר ראיה רפואית נכון למועד עריכת הצוואה - לא עלה בידי התובעים להוכיח כי המנוח לא היה כשיר מבחינה קוגניטיבית לערוך צוואה.....	700
4.3 צוואה בעדים.....	703
4.3.1 לעת עריכת הצוואה המנוחה סבלה מירידה קוגניטיבית קלה, אולם הדבר לא פגם ביכולותיה של המנוחה ליצור קשר עם הסביבה, להביע את רצונותיה ולהבין את משמעות עריכת הצוואה.....	703
4.3.2 המנוח סבל מכאבים עזים ומצבו הגופני היה ירוד בשל מחלתו, אולם נתונים אלו לא בהכרח מצביעים על מצבו הקוגניטיבי וצלילותו של המנוח לחתום על צוואתו.....	706
4.3.3 בהתאם לחוות-דעת מומחה מטעם בית-המשפט, ולכלל המסמכים הרפואיים שהוגשו ולעדויות שנשמעו, בית-המשפט קבע כי המנוחה לא היתה כשירה לערוך צוואה במועד עריכתה.....	708
4.3.4 הנתבעת נמנעה מלהציג חוות-דעת רפואית מטעמה ומשוויתרה הנתבעת על הגשת חוות-דעת רפואית, למעשה אין ביכולתה להוכיח עניין שברפואה, ובכלל זה כשירותה של המנוחה.....	710
4.3.5 מה הדין כאשר חוות-דעת מומחה בית-המשפט ועדויות עורך הצוואה עומדות בסתירה לטענת היעדר הכשירות?.....	711
4.4 צוואה בפני נוטריון.....	712
4.4.1 במועד עריכת הצוואה, האפשרות לפיה היתה המנוחה חסרת כשרות לצוות בעטיו של מצבה הקוגניטיבי ומשכך "לא ידעה להבחין בטיבה של הצוואה", מסתברת יותר מהאפשרות שהיתה לה כשרות לצוות.....	712
4.4.2 הנתבע לא הרים את הנטל הראייתי המושת עליו, ולא הוכיח, כי המנוח "לא ידע להבחין בטיבה של צוואה".....	715

4.4.3	הנתבע לא העמיד ולו ראייה אחת שיש בה כדי לסתור את ממצאי חוות-דעת המומחה בנוגע לכשרותה של המנוחה לערוך את צוואת 2012.....	716
4.5	צוואה בכתב יד.....	717
4.5.1	לא ניתן לנתק את האופן שבו כתב המנוח את התאריך לבין סוגיית צלילות דעתו של המנוח לערוך צוואה.....	717
4.5.2	כאשר הנתבעת אינה מנדבת פרטים אינה מבהירה מתי בדיוק קיבלה את הצוואה השניה, לא ניתן לבדוק מה היה מצבו של המנוח בעת שחתם על הצוואה והאם ידע להבחין בטיבה.....	719
5	חולה נפש.....	721
6	גמירות דעתה של המנוחה וכשרותה לערוך הצוואה.....	723
7	צוואה בטלה.....	723
8	ביטול צו קיום צוואה הדדית.....	723
9	לא כל השפעה מביאה לידי ביטול צוואה.....	724
10	כשרות המנוחה לצוות.....	724
11	האם המנוחה לא ידעה קרוא וכתוב ומשכך, לא ידעה להבחין בטיבה של הצוואה?.....	725
12	הצוואה לפיה הזוכה היחיד הינו עורך דינו של המנוח, בטלה.....	725
13	הטענה כי לא ידעה המנוחה להבחין בטיבה של צוואה במועד עריכת הצוואה.....	726
729	פרק ב': חופש לצוות - סעיף 27 לחוק	
731	פרק ג': הצוואה מעשה אישי - סעיף 28 לחוק	
733	פרק ד': מסירת קביעה וסמכות בחירה - סעיף 29 לחוק	
737	פרק ה': אונס, איום, השפעה בלתי-הוגנת, תחבולה או תרמית - סעיף 30 לחוק הירושה	
1	מבוא.....	737
2	אונס ואיום.....	738
2.1	כללי.....	738
2.2	יש לבטל את הצוואות המאוחרות, מהנימוק שאלו נערכו באיום ובכפייה, אשר לא פסקו עד פטירת המנוחה.....	739
3	השפעה בלתי-הוגנת.....	742
3.1	כללי.....	742
3.2	המבחנים להוכחת השפעה בלתי-הוגנת.....	744
3.2.1	כללי.....	744
3.2.2	מבחן התלות והעצמאות.....	745
3.2.3	מבחן התלות והסיוע.....	745
3.2.4	מבחן קשרי המצווה עם אחרים.....	746
3.2.5	מבחן נסיבות עריכת הצוואה.....	746

747.....	3.2.6 מבחן הנישול.....
747.....	3.2.7 מבחן הגיונה של הצוואה.....
748.....	3.3 הלכה למעשה.....
748.....	3.3.1 במקרה דנן חסר היסוד של ניצול המנוחה בשל חולשתה.....
748.....	3.3.2 במקרה דנן, לא התקיימה מערכת יחסים של תלות יסודית ומקיפה המקימה את החזקה העובדתית של השפעה בלתי-הוגנת.....
748.....	3.3.3 נקמתו של המנוח באחינית כפי שבאה לידי ביטוי בצוואה המאוחרת, אינה מהווה ראיה להשפעה בלתי-הוגנת.....
748.....	3.3.4 צוואה הדדית - הועלתה הטענה לפיה התובעת גרמה למנוח לכתוב צוואה לטובתה - הטענה נדחתה.....
749.....	3.3.5 התובעת ניצלה את השפעתה על המנוח בין באופן ישיר ובין בתחבולות על-מנת להניע את המנוח לערוך צוואה המזכה אותה ברוב רובו של רכושו של המנוח.....
750.....	3.3.6 צוואה בפני רשות - הנסיבות אשר אפפו את החתימה על הצוואה האחרונה, במועד בו נחתמה, נגועות במימד של אי-הגיונות באופן שמעיד כי ההשפעה של המערערת על המנוח אינה בבחינת השפעה לגיטימית, כי אם השפעה בלתי-הוגנת.....
754.....	3.3.7 צוואה בעדים - אין ממש בטענת הנתבע לפיה בעצם העובדה שהמנוחה ביקשה לשנות את צוואתה הקודמת ולערוך צוואה חדשה במסגרתה ציוותה את עזבונה לחמשת ילדיה בחלקים שווים כדי להעיד על השפעה בלתי-הוגנת.....
758.....	3.3.8 צוואה בעדים - נסיבות המקרה לא עוררו כל ספק אשר לאמיתות הצוואה ורצונו החופשי של המנוח לחתום על הצוואה.....
760.....	3.3.9 הנתבעת טענה שבמועד עריכת הצוואות לא היה המנוח עצמאי, הן מבחינה פיזית והן מבחינה פסיכולוגית, הן בשל ניתוק קשריו עם אנשים אחרים, הן בשל מכירת דירת המנוח והפקדת כספים לחשבון המשותף של המנוח ושל התובע והן בשל מעורבות אינטנסיבית בכספי המנוח.....
761.....	3.3.10 צוואה בעדים - המצווה היתה נתונה להשפעה; למבקשת היתה האפשרות להפעיל השפעה בלתי-הוגנת; למבקשת היו האמצעים להפעיל השפעה בלתי-הוגנת; הצוואה נחזית להיות תוצאה של השפעה בלתי-הוגנת.....
762.....	3.3.11 צוואה בעדים - התקיימו בין המנוחה לתובעת יחסי אמון מיוחדים של "הורה וילדו". יחד-עם-זאת, התובעת הרימה את הנטל הראייתי המושת עליה, והוכיחה כי לא היתה מצידה כלפי המנוחה כל השפעה בלתי-הוגנת.....
765.....	

3.3.12	צוואה בכתב יד - טענות הנתבע בנוגע לקיומה של השפעה בלתי-הוגנת התבססו בעיקרן על השערות, חשדות ואף לעיתים לקו בחוסר היגיון ו/או סבירות.....	766
3.3.13	צוואה בפני נוטריון - לנוכח התשתית הראייתית הדלילה שהונחה בפני בית-המשפט נקבע כי הנתבע לא הצליח להרים את הנטל להוכיח השפעה בלתי-הוגנת של התובע על המנוחה.....	768
3.3.14	צוואה בעדים - הרצון להכיר טובה הינו אנושי ומובן והוא איננו מלמד כשלעצמו על קיומה של השפעה בלתי-הוגנת.....	769
3.3.15	צוואה בפני נוטריון - טענה המתנגדת כי המבקשת הפעילה לחצים והשפיעה השפעה בלתי-הוגנת על המנוחה - דחייתה.....	771
3.3.16	צוואה בפני רשות - המתנגדים לא הניחו כל תשתית ראייתית לביסוסה של השפעה בלתי-הוגנת.....	773
3.3.17	צוואה בעדים - בנסיבות המקרה, סבר בית-המשפט כי אף לא אחד מן המבחנים להשפעה בלתי-הוגנת מתקיים.....	774
3.3.18	צוואה בעדים - יש להבחין בין סיוע יומיומי לבין סיוע הקשור לצוואה.....	777
3.3.19	צוואה בעדים - בית-המשפט דחה הטענה בדבר השפעה בלתי-הוגנת בקובעו, כי מחומר הראיות עולה כי גם ליקויי הראיה של המנוחה לא היו כאלה שמנעו ממנה תיפקוד.....	779
3.3.20	צוואה בעדים - במקרה הנדון המתנגדת לא הניחה כל תשתית עובדתית כי הצוואה המאוחרת נערכה תוך ניצול תלותו, חולשתו וחוסר יכולתו של המנוח.....	782
3.3.21	צוואה בעדים - בית-משפט קמא קבע כי לא היתה השפעה בלתי-הוגנת בעריכת הצוואה - הערעור נדחה.....	784
3.3.22	צוואה בעדים - המתנגדים לא הוכיחו תלות מהותית של המנוח במי מהתובעים - לא הוכח שהתלות הפיזית של המנוח היא שהביאה לעריכת הצוואה באופן בו נוסחה - גם מכלל נסיבות עריכת הצוואה לא ניתן ללמוד שהתקיימה השפעה בלתי-הוגנת על המנוח.....	786
4.	תחבולה ותרמית.....	787
5.	טעות.....	787
6.	טעות בעובדה.....	791
7.	טעות במניע.....	792
8.	טעות שבדין.....	792
9.	חולה נפש.....	793
10.	הפקדת ערובה.....	793
11.	האם התקיימה השפעה מצד התובע על אימו וככל שכן האם זו הגיעה לכדי "השפעה בלתי-הוגנת" כהגדרתה בחוק הירושה?.....	794

12. עילת התנגדות - השפעה בלתי-הוגנת	794
13. הורשה את כל רכושה למנהל בית האבות בו שהתה	794
14. טענה ל"השפעה בלתי-הוגנת" שהפעילו הנתבעים על המנוחים	795
פרק ו': אי-ביטול של צוואה פגומה - סעיף 31 לחוק הירושה	797
פרק ז': טעות סופר, טעות בתיאורו של אדם או של נכס, בתאריך, במספר, בחשבון או כיוצא באלה - סעיף 32 לחוק	799
1. כללי	799
2. פרשנות צוואה על-פי אומדן כוונת המצווה חלה רק כאשר לשון הצוואה איננה ברורה - הערעור נדחה	802
פרק ח': צוואה סתומה - סעיף 33 לחוק הירושה	813
1. כללי	813
2. צוואה בכתב יד	816
2.1 אין בצוואה כל הפניה לרשימת הצאצאים שמתוכה יש לבחור זוכים. המנוחה איננה קובעת בין מי יש לחלק את אותה ירושה	816
2.2 הגשת שלושה תרגומים שונים, משפטים שלא מהווים הנחלה, היעדר הענקה, אין ציון מיהם הזוכים או היורשים	818
3. הוראה שהינה בלתי-אפשרית	819
4. כאשר אין להסיק באופן מפורש כי רצונה של המצווה הוא לבחור יורשים מבין כל אותם שמות שבאו לידי ביטוי במסמך או להסיק כי כל אחד מבין המוזכרים בצוואה יקבל מנה זהה למשנהו, הרי שאין מנוס אלא מלקבוע כי הצוואה הינה צוואה סתומה ודינה בטלות	820
5. האם מזכירות בית-המשפט נכנסת בגדרה של "רשות"?	821
פרק ט': צוואה בלתי-חוקית, בלתי-מוסרית, בלתי-אפשרית ונוגדת את תקנת הציבור - סעיף 34 לחוק הירושה	823
1. כללי	823
2. הוראת המצווה פסולה מכיוון שיש בה התנאה על הוראת חוק קוגנטית, שבלתי-ניתנת להתנאה	824
3. יש לאמץ פרשנות מרחיבה של הצוואה - הצוואה חלה על נכס אחר שנקנה תמורת הנכס שנמכר	825
4. צוואה בעדים	825
4.1 סעיף 4 לצוואה נוגד את החוק, המוסר והנורמות החברתיות-מוסריות	825
4.2 נדחתה הטענה כי הצוואה בלתי-חוקית מאחר שהיא מורה על הורשת משק חקלאי שאינו בר הורשה	825
5. צוואה המתיימרת לפרוש סוכת שלומה "עד סוף כל הדורות", נוגדת את תקנת הציבור	829

פרק י': צוואה לטובת מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה - סעיף 35 לחוק הירושה	831
1. כללי	831
2. צוואה המזכה את "מי שערך אותה"	833
3. "עד לעשייתה"	834
4. "לקח באופן אחר חלק בעריכתה"	834
4.1 כללי	834
4.2 צוואה בעדים	836
4.2.1 הוכח כי התובעת הסיעה את המנוח לעורך-הדין בעת עריכת הצוואה וכן כי נטלה אישור רפואי לצורך עריכת הצוואה - האם פעולות אלו יש כדי לבסס מעורבות פסולה?	836
4.2.2 צוואה בעדים - חלקו של המשיב 1 בעריכת הצוואה הסתכם בהסעת אמו למשרד עורכי-הדין ושהיה בחדר סמוך בעת החתימה - האם יש בכך כדי מעורבות יתר?	838
4.2.3 צוואה בעדים - במועדים המשמעותיים לעריכת הצוואה התובעת 2 לא היתה נוכחת ביחד עם המנוחה ונוצר קשר ישיר בין המנוחה לבין עורך הצוואה והעד לצוואה	840
4.2.4 המבקשת היתה מעורבת, יוזמת והרוח החיה מאחורי עריכת הצוואה על-ידי המנוחה	841
5. השפעה בלתי-הוגנת של התובעת על המנוח	844
6. מעורבות בצוואה - האם לקח המבקש חלק בעריכת הצוואה באופן הפוסל את הצוואה?	844
7. מעורבות המבקשת בעריכת הצוואה	844
8. טענת ההשפעה בלתי-הוגנת	845
9. בטלות הצוואה	845
10. הטענה בדבר מעורבות בעריכת צוואה	846
11. שתי צוואות	846
12. הלכת החוטאים השזורים	847
פרק י"א: ביטול על-ידי המצוה - סעיף 36 לחוק	849
1. מבוא	849
2. "ביטול במפורש באחת הצורות לעשיית צוואה"	849
3. "השמדת הצוואה"	850
4. ביטול מכללא	852
5. ביטול הביטול	852
6. המנוחה לא ביטלה את הצוואה על-ידי השמדתה (או על-ידי אחת הדרכים האחרות שבחוק) - הערעור נדחה	853
7. האם ניתן, לצורך מתן תוקף לביטול הצוואה, לעשות שימוש בהוראות סעיף 25(א) לחוק הירושה?	859

8.	הדרישה, כי הצוואה תתורגם למנוח שלא מבין את שפת הצוואה,	866
9.	האם הצוואה בוטלה כדבעי אם לאו?	868
פרק י"ב:	תחולה - סעיף 37 לחוק	871
פרק י"ג:	ביטול מקצת הצוואה - סעיף 38 לחוק	873
1.	כללי	873
2.	אמירה של אדם, המדווחת על כך שהוא ביטל צוואה, איננה מהווה ביטול של אותו מסמך - הערעור נדחה	875
פרק י"ד:	הצורך בצו קיום צוואה - סעיף 39 לחוק	887
שער ג':	הוראות הצוואה	889
פרק א':	נושא הצוואה - סעיף 40 לחוק	889
פרק ב':	יורש במקום יורש - סעיף 41 לחוק	891
פרק ג':	יורש אחר יורש - סעיף 42 לחוק	893
1.	הדין	893
2.	כללי	894
3.	פגם בהסכם המתנה או בכשירותה	899
4.	רישום מחצית מהזכויות בבית	899
פרק ד':	יורש על-תנאי דוחה - סעיף 43 לחוק	901
פרק ה':	יורש על-תנאי מפסיק - סעיף 44 לחוק	903
פרק ו':	חיובי יורש - סעיף 45 לחוק	905
פרק ז':	צוואה וירושה על-פי דין - סעיף 46 לחוק	907
פרק ח':	מנה וחלק בעזבון - סעיף 47 לחוק	909
פרק ט':	יורשים שלא נקבעו חלקיהם - סעיף 48 לחוק	911
פרק י':	יורש שמת לפני המוריש - סעיף 49 לחוק	913
פרק י"א:	יורש פסול ויורש שהסתלק - סעיף 50 לחוק	917
פרק י"ב:	מנה של נכס מסויים - סעיף 51 לחוק	919
1.	הדין	919
2.	כללי	919
3.	פרשנות צוואה	921
פרק י"ג:	מנה של נכס בלתי-מסויים - סעיף 52 לחוק	923
פרק י"ד:	כפיפות להוראות הצוואה - סעיף 53 לחוק	925
פרק ט"ו:	פירוש הצוואה - סעיף 54 לחוק	927
1.	הדין	927
2.	כללי	927
3.	חלוקת עיזבונה של המנוחה	930
4.	הענקת זכויות בנכס באמצעות מכירתו	931
פרק ט"ז:	מעין צוואה - סעיף 55 לחוק	933
1.	מבוא	933

2.	האם ניתן לבטל את זכות הירושה של הידועה בציבור היונקת את מעמדה מהדין, מכוח הסכם בלבד ושלא על דרך צוואה?	939
2.1	עניין פלונית נ' פלוני	939
2.2	עניין בלאו	943
2.3	עניין בר נהור	944
2.4	עניין פלונית ואח' נ' אלמונית	944
2.5	דעות מלומדים	948
3.	ירושת עזבון המנוח	949
4.	האם המבקש והמנוחה היו ידועים בציבור?	949
5.	מהו מוסד הידועים בציבור ומיהם הידועים בציבור?	950
6.	מה דינו של עזבון מנוח שלא הותיר צוואה?	950
7.	האם צמד המילים "איש ואישה" שבלשון סעיף 55 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965, שוללת את החלת ההסדר על בני זוג מאותו מין?	951
953	חלק רביעי: מזונות מן העזבון	
953	פרק א': מבוא	953
955	פרק ב': סדרי דין בתביעה למזונות מן העזבון	955
1.	תובענה למזונות מן העזבון	955
2.	הזמנה וכתב הגנה	955
957	פרק ג': הזכות למזונות - סעיף 56 לחוק	957
961	פרק ד': גדרי הזכות למזונות - סעיף 57 לחוק	961
971	פרק ה': הוצאות הכשרה למשלח יד - סעיף 58 לחוק	971
973	פרק ו': קביעת המזונות - סעיף 59 לחוק	973
977	פרק ז': בקשה לקביעת המזונות - סעיף 60 לחוק	977
1.	כללי	977
2.	מזונות זמניים	977
2.1	מבוא	977
2.2	עיון חוזר	981
983	פרק ח': דרכי סיפוק המזונות - סעיף 61 לחוק	983
985	פרק ט': גילוי עובדות ושינוי נסיבות - סעיף 62 לחוק	985
1.	מזונות מן העזבון	985
2.	מזונות מן החיים	986
991	פרק י': הרחבת העזבון לצרכי מזונות - סעיף 63 לחוק	991
993	פרק י"א: סדר העדיפות בין הזכאים - סעיף 64 לחוק	993
995	פרק י"ב: עסקאות בזכות למזונות - סעיף 65 לחוק	995
997	חלק חמישי: צו ירושה וצו קיום צוואה	
997	פרק א': ממונה ארצי - סעיף 65א לחוק	997
999	פרק ב': הצהרת על זכויות היורשים - סעיף 66 לחוק	999

1001	פרק ג': הגשת התנגדויות - סעיף 67 לחוק
1001	1. הדין
1001	2. כללי
1002	3. היעדר זכות העמידה
1002	4. תניית הסילוקין בצוואה
1005	פרק ד': מתן צו ירושה וצו קיום על-ידי בית-המשפט - סעיף 67א לחוק
1011	פרק ה': ראיות - סעיף 68 לחוק
1021	פרק ו': תכנם של צו ירושה וצו קיום - סעיף 69 לחוק
1023	פרק ז': שינויים לאחר מות המוריש - סעיף 70 לחוק
1029	פרק ח': כוחם של צו ירושה וצו קיום - סעיף 71 לחוק
1029	1. כללי
1030	2. זכויות בדירה
1031	פרק ט': תיקון וביטול של צו ירושה ושל צו קיום - סעיף 72 לחוק
1031	1. הדין
1032	2. כללי
1040	3. שיהוי בתובענה לביטול צו ירושה
1041	4. הגדרת צד "מעוניין בדבר"
1041	5. ביטול צו קיום צוואה
1042	6. הליך תיקון או ביטול צו ירושה או צו קיום צוואה מוסדר במסגרת הוראות סעיף 72(א) לחוק הירושה, תשכ"ה-1965
1042	7. בקשה לקיום צוואה שהוגשה בחלוף שלוש עשרה שנים ממועד פטירת המנוח
1043	8. שאלת תוקף צו הירושה שניתן
1045	פרק י': הגנת רוכש בתום-לב - סעיף 73 לחוק
1047	פרק י"א: סמכויות הממונה הארצי, אי-תלות, סמכויות חקירה ומרשם ארצי - סעיפים 73א עד 73ד לחוק
1055	פרק י"ב: הוצאות - סעיף 74 לחוק
1057	פרק י"ג: מסירת צוואה לרשם לענייני ירושה - סעיף 75 לחוק
1059	פרק י"ד: הודעה על צוואה - סעיף 76 לחוק
1061	חלק שישי: הנהלת העזבון וחלוקתו
1061	שער א': מבוא - שמירת העזבון
1061	פרק א': מבוא
1063	פרק ב': הגדרת המונח "עזבון" והנכסים הנכללים בעזבון
1067	פרק ג': אמצעים לשמירת העזבון - סעיף 77 לחוק
1067	1. כללי
1076	2. מינוי מנהל עזבון על-ידי נושה של אחד מיורשי המנוחים
1077	שער ב': מנהל עזבון

1077	פרק א': מינוי מנהל עזבון - סעיף 78 לחוק
1085	פרק ב': כשרות להתמנות - סעיף 79 לחוק
1085	1. כללי
1086	2. "יחיד"
1086	3. מנהל עזבון שאיננו תושב ישראל - "בעל עניין"
1086	4. "תאגיד"
1087	5. "האפוטרופוס הכללי" - סעיף 96 לחוק הירושה
1089	פרק ג': הסכמה להתמנות כמנהל עזבון - סעיף 80 לחוק
1091	פרק ד': הוראות המוריש - סעיף 81 לחוק
1103	פרק ה': הליכי בית-המשפט - סעיף 81א לחוק
1105	פרק ו': תפקידים - סעיף 82 לחוק
1105	פרק ז': הוראות בית-משפט ובקשה למתן הוראות - סעיף 83 לחוק
1117	ותקנה 40 לתקנות
1123	פרק ח': פרטת עזבון - סעיף 84 לחוק
1125	פרק ט': שומה - סעיף 85 לחוק
1125	פרק י': השקעת כספים והדרכים להשקעת כספי עזבון - סעיף 85א לחוק
1127	פרק י"א: חשבונות, דו"ח ומתן ידיעות - סעיף 86 לחוק
1147	פרק י"ב: בדיקת דו"חות - סעיף 87 לחוק
1159	פרק י"ג: אחריותו של מנהל העזבון - סעיף 88 לחוק
1161	פרק י"ד: ערובה ומימוש הערובה - סעיפים 89 ו-90 לחוק
1165	פרק ט"ו: שכרו של מנהל העזבון - סעיף 91 לחוק
1169	1. הדין
1169	2. כללי
1171	3. תובענה לתשלום שכר מנהל עזבון והחזר הוצאותיו
1190	4. שכרו של מנהל עזבון
1191	פרק ט"ז: פקיעת המשרה - סעיף 92 לחוק
1193	פרק י"ז: מנהלים אחדים - סעיף 93 לחוק
1197	פרק י"ח: הגנת צד שלישי - סעיף 94 לחוק
1201	פרק י"ט: הוראות המוריש - סעיף 95 לחוק
1203	פרק כ': האפוטרופוס הכללי כמנהל עזבון - סעיף 96 לחוק
1205	שער ג': ניהול העזבון על-ידי מנהל עזבון
1207	פרק א': סמכויות מנהל העזבון - סעיף 97 לחוק
1207	פרק ב': כינוס נכסי העזבון - סעיף 98 לחוק
1213	פרק ג': הזמנת נושים - סעיפים 99 ו-123 לחוק
1215	פרק ד': במה מסלקים חובות העזבון - סעיף 100 לחוק
1219	פרק ה': חובות מובטחים - סעיף 101 לחוק
1223	פרק ו': חובות בעתיד וחובות על-תנאי - סעיף 102 לחוק
1225	פרק ז': הוצאות ניהול העזבון - סעיף 103 לחוק
1227	

פרק ח': סדר עדיפות בין חובות העזבון - סעיף 104 לחוק	1229
פרק ט': בירורם וסילוקם של חובות - סעיף 105 לחוק	1239
פרק י': פשיטת רגל של העזבון	1241
1. יחיד שנפטר והוא בחולות פירעון - סעיף 177 לחוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי	1241
2. פשיטת רגל של עזבון - סעיף 106 לחוק הירושה	1242
שער ד': חלוקת העזבון על-ידי מנהל עזבון	1251
פרק א': מועד החלוקה - סעיף 107 לחוק	1251
פרק ב': מגורים וכלכלה לזמן מעבר - סעיף 108 לחוק	1253
פרק ג': נושא החלוקה - סעיף 109 לחוק	1255
פרק ד': חלוקה על-פי הסכם וחלוקה על-פי צו בית-המשפט - סעיפים 110 ו-111 לחוק	1257
1. כללי	1257
2. הסכם חלוקת עזבון יכול להיות גם בדרך של התנהגות	1258
3. הסכם חלוקה כאשר נכפה חלוקת עזבון על-ידי צו בית-משפט	1258
4. העזבון כולל נכס שאינו ניתן לחלוקה	1259
5. ההסדר על-פי סעיף 111 לחוק הירושה - הסדר שיורי	1259
6. הסכם בין יורשים לחלוקת מקרקעין אינו טעון כתב	1261
7. התגבשות זכותו של היורש רק לאחר חלוקת העזבון	1261
8. בית-המשפט המוסמך ליתן צו חלוקת עזבון	1262
9. הוצאת צו ירושה או צו קיום צוואה אינו תנאי מקדמי לעריכת הסכם חלוקה בין יורשים	1262
10. הסכם חלוקת עזבון - מעמדו ומאפייניו	1273
11. הסכם חלוקת עזבון ואישורו על-ידי בית-המשפט של ירושה (בית-משפט לענייני משפחה)	1274
12. הגנה על יורשים פסולי דין - הסדרי חוק הירושה מול הסדרי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות	1275
13. פקיעת הסכם חלוקת עזבון מחמת זניחתו	1277
14. דרישת הכתב להסכם חלוקת נכסי מקרקעין - הגישות השונות	1277
14.1 כללי	1277
14.2 היעדר דרישת הכתב	1278
14.3 הגישה המחייבת את דרישת הכתב	1278
15. הסכם לחלוקת עזבון	1279
16. מעמדו של מנהל העזבון	1279
פרק ה': חלוקת נכס כנגד נכס - סעיף 112 לחוק	1281
פרק ו': נכסים שאינם ניתנים לחלוקה - סעיף 113 לחוק	1283
פרק ז': חלוקתו של משק חקלאי - סעיף 114 לחוק	1291

1291	1. כללי
1294	2. קרקע פרטית
1295	3. זכות חכירה
1295	4. היורש המוכן והמסוגל לקיים את המשק החקלאי
1298	5. "והוא יפצה את היורשים האחרים"
1298	5.1 כללי
	5.2 מה הדין כאשר הזכות עדיין לא נרשמה - האם יש בה כדי לעכב את תשלום הפיצוי?
1300	5.3 הסכם דו-צדדי
1301	5.4 הסכם משולש
1301	5.5 צדק חלוקתי
	6. "היה יורש עובד... או שהשקיע בו מהונו... יובא זאת בחשבון בקביעת הפיצוי..."
1301	7. תביעה לדמי שימוש
1302	8. שיקול-דעתו של בית-המשפט
1302	9. הסכם בחיים
1302	9.1 כללי
1302	9.2 עסקאות בירושה עתידה - סעיף 8 לחוק הירושה
1302	9.2.1 כללי
1304	9.2.2 מהותו של סעיף 8(א) לחוק הירושה
1305	9.2.3 מהותו של סעיף 8(ב) לחוק הירושה
1306	9.2.4 חוק יחסי ממון למול סעיף 8 לחוק הירושה
1309	10. הליכי אימוץ
1309	11. הוראה מנחילה בצוואה
1309	11.1 כללי
1311	11.2 חוזה דו-צדדי
1311	11.3 צוואה הדדית
	12. האם סכום פיצוי שאח חייב לשלם לאחיותיו לפי סעיף 114 לחוק הירושה ייגזר לפי "שווי נטו" של המשק החקלאי של ההורים המנוחים (לאחר ניכוי דמי הסכמה ומס שבח) או שמא ייגזר לפי "שווי ברוטו" של המשק?
1314	13. הליך מינויו של הנתבע כבן ממשיך
1315	14. בן ממשיך - מערכת היחסים הפנים משפחתית
1315	15. נסיבות עריכת הסכם מתנה
1317	פרק ח': דירת מגורים - סעיף 115 לחוק
1323	פרק ט': חלוקה על-פי הגרלה - סעיף 116 לחוק
1325	פרק י': תיאום הזכויות של יורשים אחדים - סעיף 117 לחוק
1327	פרק י"א: פרטת חלוקה - סעיף 118 לחוק

פרק י"ב: חלוקה נוספת ותיקון חלוקה - סעיפים 119 ו- 120 לחוק	1329
שער ה': ניהול העזבון וחלוקתו על-ידי הירושים	1331
פרק א': הוראה כללית - סעיף 121 לחוק	1331
פרק ב': יורשים אחדים - סעיף 122 לחוק	1333
פרק ג': הזמנת נושים, סילוק חובות וחלוקת העזבון - סעיפים 123, 124 ו- 125 לחוק	1339
שער ו': אחריות היורשים לחובות העזבון	1341
פרק א': אחריות בנכסי העזבון, אחריות כדי מה שקיבל ואחריות כדי כל העזבון - סעיפים 126, 127 ו- 128 לחוק	1341
פרק ב': אחריות במקרים מיוחדים - סעיף 129 לחוק	1345
פרק ג': דין העברה ושיעבוד של חלק בעזבון - סעיף 130 לחוק	1347
פרק ד': אחריותו של הזוכה במנה - סעיף 131 לחוק	1349
פרק ה': אחריות לחוב כולו או לחלק ממנו - סעיף 132 לחוק	1351
פרק ו': פטור מאחריות - סעיף 133 לחוק	1353
פרק ז': חלוקת נטל החובות בין היורשים-לבין עצמם - סעיף 134 לחוק	1355
חלק שביעי: משפט בין-לאומי פרטי	1357
פרק א': מבוא	1357
פרק ב': הגדרה - סעיף 135 לחוק	1359
פרק ג': סמכות בתי-המשפט הישראליים - סעיף 136 לחוק	1361
פרק ד': ברירת הדין - סעיף 137 לחוק	1363
פרק ה': דין נכסים מסויימים - סעיף 138 לחוק	1365
פרק ו': כשרות לצוות - סעיף 139 לחוק	1367
פרק ז': צורת הצוואה - סעיף 140 לחוק	1369
פרק ח': מיון מונחים - סעיף 141 לחוק	1371
פרק ט': דין חוץ המפנה אל דין אחר - סעיף 142 לחוק	1373
פרק י': דין חוץ שאין נזקקים לו - סעיף 143 לחוק	1375
פרק י"א: סייג לתחולת דין חוץ - סעיף 144 לחוק	1377
חלק שמיני: הוראות שונות	1379
פרק א': דין יורש יחיד - סעיף 145 לחוק	1379
פרק ב': ירושה במקרים מסויימים - סעיף 146 לחוק	1381
פרק ג': דין תשלומים על-פי ביטוח וכו' - סעיף 147 לחוק	1395
1. כללי	1395
2. "זולת אם הותנה שהם מגיעים לעזבון"	1398
3. ביטוח חיים	1408
4. פיצויי פיטורין	1408
5. קופת גמל	1409

1409.....	6. קרן השתלמות
1409.....	7. קצבת שאירים
1410.....	8. שינוי מוטבים בקופת גמל או בפוליסת ביטוח באמצעות הוראות צוואה
1419.....	פרק ד': שמירת דיני משפחה - סעיף 148 לחוק
1421.....	פרק ה': ביטול "מירי" - סעיף 149 לחוק
1423.....	פרק ו': עצמאות החוק - סעיף 150 לחוק
1425.....	פרק ז': בית-המשפט המוסמך - סעיף 151 לחוק
1427.....	פרק ח': ערעור על החלטת רשם לענייני ירושה - סעיף 151א לחוק
1429.....	פרק ט': הצדדים לדיון - סעיף 153 לחוק
1431.....	פרק י': אפוסטרופסות לענייני ירושה - סעיף 154 לחוק
1433.....	פרק י"א: שיפוט בתי-דין דתיים - סעיף 155 לחוק
1437.....	פרק י"ב: הוראות מעבר - סעיף 157 לחוק
1439.....	פרק י"ג: דין צוואות קודמות - סעיף 158 לחוק
1441.....	פרק י"ד: הליכים תלויים - סעיף 159 לחוק
1443.....	פרק ט"ו: ביצוע ותקנות - סעיף 160 לחוק
1445.....	חלק תשיעי: עניינים שונים
1445.....	שער ראשון: נטלי הוכחה בדיני צוואות
1445.....	פרק א': הכלל
1447.....	פרק ב': החריג
1449.....	פרק ג': צוואה בכתב יד
1449.....	1. התאריך שנרשם אינו נכון ואינו תואם את מועד חתימת הצוואה
1449.....	2. כאשר מדובר בצוואה בכתב יד, מוטל על המבקש לקיימה נטל הראיה להוכיח, למעלה מכל ספק, כי מדובר במסמך שנכתב כולו בכתב ידו של המצווה
1452.....	3. חוות-דעתו של המומחה לכתבי יד לא סיפקה מענה לשאלה האם המסמך נכתב על-ידי המנוח
1454.....	4. הצוואה אינה נושאת תאריך
1455.....	פרק ד': צוואה בעדים
1455.....	1. היעדר תרגום בפועל של הצוואה
1455.....	2. היעדר הצהרתו של המנוח "זו צוואתי"
1456.....	3. הטענה לפיה, לא נרשם בגוף הצוואה כי זו הוקראה למנוח בשפה המובנת לו
1456.....	4. האם יש להעביר את נטל השכנוע להוכחת אמיתות תוקפה של הצוואה על כתפי התובעת מאחר שהמנוח לא ידע לקרוא עברית ואף היה עיוור בעת עריכת הצוואה?

5. חסר של הצהרת המצווה שזו היא צוואתו וחסר של אישור העדים הוכר כפגם צורני וככזה המעביר את נטל השכנוע אל מבקש הקיום.....	1458
6. פגמים צורניים בהצהרת העדים - "זו צוואתי", השוני בכתב ידה של המנוחה בכתובת התאריך אל מול חתימתה.....	1459
7. לא צויין על פני הצוואה, כי הצוואה הוקראה למנוחה.....	1460
8. על גבי הצוואה קיימת אי-התאמה בין התאריך הלועזי לבין התאריך העברי, העברת נטל ההוכחה, אי-התייבשותה של הנתבעת.....	1461
9. במקרה הנדון, המתנגדים לא טענו לפגם צורני כלשהו בצוואה.....	1462
פרק ה': צוואה בפני רשות	1465
1. היעדר אישור רפואי.....	1465
2. אי-צירוף מסמך רפואי.....	1466
פרק ו': השפעה בלתי-הוגנת	1467
פרק ז': צוואה לטובת מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה	1471
שער שני: מומחים ודיני צוואות	1473
פרק א': מומחה לכתב יד	1473
פרק ב': מומחה רפואי	1477
פרק ג': מומחה לבדיקת קלטת	1495
שער שלישי: חוק הירושה למול הוראות חוק יחסי ממון ...	1501
פרק א': מבוא - המבוכה המשפטית	1501
פרק ב': דוגמאות מהפסיקה והספרות	1503
1. עניין פלוני (עליון) - בני זוג שערכו הסכם ממון שלא אושר על-ידי בית-המשפט.....	1503
2. עניין פלוני (מחוזי) - בני זוג שערכו הסכם ממון שלא אושר על-ידי בית-המשפט.....	1504
3. עניין צ' א' (מחוזי) - בני זוג שערכו הסכם ממון שלא אושר על-ידי בית-המשפט.....	1505
4. עניין ג' א' (משפחה) - בני זוג נשואים שערכו הסכם ממון שאושר וקיבל תוקף של פסק-דין.....	1506
5. עניין פלוני נ' פלונית (משפחה) - בית-משפט לא אישר סעיף בהסכם ממון הדן ב"מצבי פטירה".....	1506
6. עניין בן דרור (משפחה) - בני זוג ערכו הסכם ממון במסגרתו התחייב הבעל להעביר בעלות על מחצית הדירה על-שם האישה לאחר מותו.....	1507
7. עניין טלילה אחרים (משפחה) - הוראותיה של צוואה סתרו הוראותיו של הסכם גירושין שהמצווה היה צד לו.....	1507
8. דיעות מלומדים.....	1508

פרק ג': הקריאה לעורכי-הדין לשנות את דרך התנהלותם בבואם לנסח	
הסכם ממון מדיר	1509

